

ZYGMUNT RUSZCZEWSKI
1917—1963

W dn. 31 VIII 1968 r. zmarł prof. dr med. Zygmunt Ruszczewski, Dyrektor Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej Polskiej Akademii Nauk, naczelny anatomopatolog Wojska Polskiego, zastępca szefa Studium Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej i szef Katedry i Zakładu Anatomii Patologicznej tegoż Studium.

Jakkolwiek zasadniczy nurt działalności naukowej i naukowo-organizacyjnej profesora Ruszczewskiego wiąże się z wojskową służbą zdrowia i wojskowym szkolnictwem medycznym, przez wiele lat był on związany z działalnością i rozwojem placówek oraz komitetów naukowych Wydziału Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk. Przez szereg lat był również członkiem Sekretariatu Naukowego Wydziału Nauk Medycznych.

Zygmunt Ruszczewski urodził się 3 III 1917 r. w Kazaniu. W 1935 r. ukończył z odznaczeniem Gimnazjum im. Jana Zamojskiego w Warszawie. Po rocznych studiach prawniczych w 1936 r. rozpoczął studia na wydziale lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując dyplom lekarza w 1946 r.

Natychmiast po studiach rozpoczął pracę w Zakładzie Anatomii Patologicznej wydziału lekarskiego UW, pod kierunkiem swojego mistrza, nauczyciela i przyjaciela prof. Ludwika Paszkiewicza. Powołany do służby czynnej w Wojsku Polskim w 1949 r. na krótko przerywa swoją działalność anatomopatologa, powracając do niej w 1950 r. w Centralnej Pracowni Anatomii Patologicznej i Medycyny Sądowej

Wojska Polskiego w Łodzi i w katedrze Anatomii Patologicznej Akademii Medycznej w Łodzi.

W latach 1945—1955 przechodzi przez wszystkie kolejne szczeble rozwoju młodego pracownika naukowego. W 1950 r. uzyskuje stopień doktora medycyny na podstawie monograficznego opracowania pt. *Przerzutowe raki żołądka*. W 1955 r. uzyskuje stopień docenta na podstawie całokształtu dorobku naukowego i pracy poświęconej roli zmian morfologicznych nerek w mocznicy. W tym samym roku zostaje kierownikiem Centralnej Pracowni Anatomii Patologicznej WP w Warszawie i powraca do przerwanej na kilka lat współpracy z prof. L. Paszkiewiczem, tym razem w Zakładzie Patomorfologii Polskiej Akademii Nauk.

Z chwilą powstania Studium Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej doc. Zygmunt Ruszczewski zostaje w nim szefem Katedry Anatomii Patologicznej i Medycyny Sądowej. W międzyczasie obejmuje kierownictwo Pracowni Patomorfologii Zakładu Patologii Doświadczalnej PAN. W 1962 r. zostaje profesorem nadzwyczajnym, a w 1964 r. obejmuje kierownictwo Zakładu Patologii Doświadczalnej PAN oraz zostaje powołany na stanowisko naczelnego anatomopatologa i medyka sądowego Wojska Polskiego oraz członka Rady Naukowej Szkolnictwa Wyższego Ministerstwa Obrony Narodowej.

W 1966 r. zostaje zastępcą szefa Studium Podyplomowego Wojskowej Akademii Medycznej i przewodniczącym Rady Naukowej Wojskowej Służby Zdrowia, a w 1967 r. dyrektorem nowo powstałego Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN.

Przez cały okres swojej błyskotliwej, choć krótkiej, tragicznie skróconej przez przedwczesną śmierć, kariery naukowej profesor Ruszczewski z jednakową energią i zapałem oddawał się pracy badawczej, organizacyjnej i dydaktycznej.

*

Działalność naukową rozpoczął jeszcze w czasie studiów, w okresie pracy w Państwowym Zakładzie Higieny, którą podjął jako student III roku wydziału lekarskiego. Te najwcześniejsze, studenckie jeszcze próby pracy badawczej dotyczyły zagadnienia **wpływu kory nadnerczy na ustrojową gospodarkę potasu i wapnia**. Właściwy początek działalności naukowej prof. Z. Ruszczewskiego przypada na pierwsze lata jego pracy w Zakładzie prof. L. Paszkiewicza.

Najwcześniejszymi kierunkami jego zainteresowań naukowych są zagadnienia **histogenezy i patomorfologii nowotworów złośliwych i stanów przednowotworowych**. W grupie tej na trwałe do dorobku światowej literatury onkologicznej wszedł cykl prac poświęconych histogenezie nowotworów złośliwych nerek, a przede wszystkim raka jasnokomórkowego.

Drugą wielką grupę w jego dorobku stanowią prace poświęcone **doświadczalnej gruźlicy pozapłucnej**, przede wszystkim gruźlicy kostno-stawowej, dotyczące w znacznej części zagadnień patomorfologii odczynów nieswoistych na zakażenie gruźlicze oraz wpływowi czynników nieswoistych na kształtowanie się obrazu morfologicznego gruźlicy. Udaje mu się stwierdzić w sposób bezsporny, że charakter i rozległość odczynu morfologicznego stanowi wykładnik reakcji opornościowej w gruźlicy doświadczalnej.

Trzecim wreszcie kierunkiem zainteresowań naukowych profesora Ruszczewskiego były zagadnienia **patomorfologii ostrej choroby popromiennej oraz wpływu podostrej choroby popromiennej na zjawiska regeneracji i naprawy tkanek**. Zasięgą badań Z. Ruszczewskiego w tym zakresie jest zwrócenie uwagi na rolę uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego i płuc w przebiegu choroby popromiennej, oraz wnikliwie opracowanie wraz z prof. Barcikowskim patomorfologii procesów naprawy tkanek w warunkach ustroju rażonego energią jonizującą.

Na podkreślenie zasługuje tu nie tylko bogaty własny dorobek naukowy prof.

Ruszczewskiego, lecz również fakt skupienia wokół siebie dużej grupy badaczy różnych specjalności, podejmujących kompleksowe, wszechstronne badania w tym zakresie. Dorobek zorganizowanego przez prof. Ruszczewskiego Zespołu Radiobiologicznego, stanowiącego szkołę pracy badawczej dla wojskowych anatomopatologów, obejmujący do tej chwili ok. 70 publikacji, przedstawiony był na licznych konferencjach i zjazdach, spotykając się z wysokim uznaniem zarówno wśród specjalistów krajowych, jak i zagranicznych.

Czwartym wreszcie kierunkiem działalności naukowej prof. Zygmunta Ruszczewskiego były zagadnienia **korelacji morfologiczno-klinicznych**, prowadzone na szerokim materiale sekcyjnym, a których celem było bezpośrednie służeńie praktyce lekarskiej. Tak bowiem rozumiał zawsze podstawowe zadania i miejsce anatomopatologa we współczesnej medycynie.

Cechą charakterystyczną działalności naukowej prof. Zygmunta Ruszczewskiego było stałe udoskonalanie i unowocześnianie jego warsztatu badawczego. Wychowanek klasycznej szkoły morfologicznej w okresie swojej kilkunastoletniej działalności rozwinął i ukształtował jedną z najnowocześniejszych placówek patomorfologicznych zarówno w sensie warsztatowym, jak i metodycznym.

Ta właśnie działalność organizacyjno-naukowa stanowiła drugi nurt jego pracy. Rozbudował, zmodernizował i rozwinął Centralną Pracownię Anatomii Patologicznej i Medycyny Sądowej Wojska Polskiego, zorganizował Pracownię Histopatologiczną Wojewódzkiej Przychodni Onkologicznej w Łodzi, był twórcą znakomitego Zakładu Anatomii Patologicznej Studium Podyplomowego WAM, zorganizował nowoczesną wojskową służbę anatomo-patologiczną.

Był jednym z współorganizatorów Zakładu Patomorfologii, a następnie Patologii Doświadczalnej Polskiej Akademii Nauk. Zostawszy przed rokiem dyrektorem Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej cały ogromny ładunek energii i osobistego doświadczenia wkładał na codzień w stworzenie ze zlepek kilku niezależnych, niejednokrotnie odległych problemowo i warsztatowo zakładów, jednolitego organizmu organizacyjno-badawczego. Dążył do stworzenia z Centrum autentycznego, nowoczesnego medycznego ośrodka badawczego. Miał wizję tego ośrodka, umiał tę wizję przekazać gronu swoich współpracowników, umiał natchnąć ich swoimi ideami i swoim entuzjazmem.

Trzecim nurtem działalności profesora Ruszczewskiego była wszechstronna działalność dydaktyczna. Wychowywał on dużą grupę specjalistów anatomo-patologów, był promotorem ponad 20 przewodów doktorskich, trzech jego bezpośrednich współpracowników uzyskało stopnie docenta. Był recenzentem w ponad 40 przewodach doktorskich i habilitacyjnych. Uczenie stanowiło dla niego przedmiot radości i źródło osobistej satysfakcji. Jego wykłady cechowała prostota, jasność, precyzyjność i logika. Był nauczycielem surowym i wymagającym, ale równocześnie cierpliwym, wyrozumiałym i sprawiedliwym.

Zamiłowaniom dydaktycznym prof. Ruszczewskiego zawdzięczać należy cały szereg jego publikacji takich jak *Repetitorium anatomii patologicznej*, *Atlas histopatologii ogólnej*, *Histopatologia szczegółowa kobiecego narządu rodowego* (wspólnie z prof. M. Kobuszewską-Farynową), czy wreszcie niezakończona *Histopatologia gruczołu piersiowego*.

Bogata i intensywna działalność naukowa nie wyczerpywała jego zasobów energii i nie zaspokajała do końca jego ambicji. Prowadził ponadto ożywioną działalność społeczną na terenie szeregu towarzystw naukowych, przede wszystkim Polskiego Towarzystwa Anatomopatologów, będąc inicjatorem jego powstania, członkiem założycielem i wieloletnim wiceprezesem.

Tych kilka słów nie daje jednak pełnego obrazu sylwetki profesora Ruszczewskiego, jeśli pominie się jego cechy charakterologiczne. Był człowiekiem prawym,

sprawiedliwym, cechowała go ogromna umiejętność współzycia z ludźmi i życzliwy stosunek do otoczenia. Był człowiekiem wrażliwym i dobrym. Kochał życie, którego walory, a nawet wdzięk potrafił dostrzec i cenić — dar nie dany każdemu. Umiał żyć pełnym i bogatym życiem. Umiał harmonizować intensywną pracę badacza, organizatora i nauczyciela z bogatym życiem osobistym. Miał czas pracować, miał czas mieć rodzinę i szerokie grono przyjaciół. Miał czas na liczne zainteresowania pozazawodowe, w których harmonijnie mieściła się i literatura piękna, i muzyka, i sport.

Śmierć przerwała to życie w okresie najbogaszym, w okresie zasłużonych osiągnięć, szerokich planów i zamierzeń, wielkich możliwości i perspektyw.

W pamięci ludzi, którzy się z nim stykali, profesor Ruszczewski pozostanie zawsze wybitnym badaczem, który rozumiał naukę, znał jej potrzeby i kierunki, znakomitym niestrudzonym organizatorem życia naukowego, rozumiejącym, że podstawowym elementem dobrej i efektywnej pracy badawczej jest stworzenie nowoczesnego i sprawnego warsztatu pracy, wytrawnym i sprawiedliwym nauczycielem, prawnym, życzliwym i rozumnym człowiekiem.

Człowiekiem uśmiechniętym do ludzi.

Warszawa, luty 1969 r.
Centrum Medycyny Doświadczalnej
i Klinicznej

MIROSŁAW J. MOSSAKOWSKI